

5. Grensetraktaten mellom Norge og Sverige 2. oktober 1751, major Peter Schnitlers grenseeksaminasjonsprotokoller 1742-1745 og grensekart nr. 21

3.1 Sammendrag med beskrivelse av dokumentene

3.1.1. Dokumenter som gjelder riksgrensen er viktige vitnesbyrd om norsk historie og om Norge som stat. Mellom Norge og Sverige ble riksgrensen fastlagt allerede i 1751, og den gjelder fortsatt. Den omfatter også dagens grense mot Finland, som i 1751 var en del av Sverige.

Dokumentene som nomineres her, er viktige deler av arkivet etter den svensk-norske grensekommisjon 1736–1767. Materialet har unike opplysninger både om selve prosessen og beslutningene som ble tatt. I tillegg inneholder materialet viktig informasjon om samefolkets rettigheter og kultur.

Grensetraktaten 1751 består av 8 paragrafer (artikler) og 2 bilag (kodisiller). Første kodisill – den såkalte *Lappekodisillen* – garanterer samenes sedvanerett til deres tradisjonelle bruksområder. Lappekodisillen består av 30 paragrafer. Andre kodisill beskriver selve grensen. Lappekodisillen er fremdeles et sentralt dokument i diskusjonen om samenes spesielle rettigheter.

Forut for traktatinngåelsen foregikk det et omfattende befaringsarbeid. Særlig nordafjells var det en del usikkerhet om grenselinjen. Major Peter Schnitler fikk derfor i 1742 ansvar for å befare grenseområdene fra Trøndelag til Øst-Finnmark. Lokalt holdt han og medhjelperne hans i årene fram til 1745 en lang rekke rettsmøter, der både bofaste og samer ga vitneprov. De ble innført i *grenseeksaminasjonsprotokoller*, som ble videresendt til grensekommisssærene.

Mellom 1751 og 1766 ble det utarbeidet endelige kart over riksgrensen. Resultatet ble 23 grensekart, der grenserøysere og grensemerker er tegnet inn med nummer, fra Kornsjø i sør til Tanaelva i nord. *Grensekart nr. 21* viser området nærmest grensen i deler av Kautokeino prestegjeld, fra røys 312 til røys 342. Kartet er tegnet i 1765. Som andre grensekart fra Nordland, Troms og Finnmark inneholder det mange samiske stedsnavn, og har derfor stor interesse for blant annet språkforskere.

3.2 Opplysninger om søker

3.2.1. Søkers navn: Riksarkivet

3.2.2. Tilknytning til den nominerte dokumentarven: Riksarkivet eier dokumentene.

3.2.3. Ansvarlig for nominasjonsprosessen: avdelingsdirektør Øyvind Ødegaard, Riksarkivet.

Nominasjonen er utformet av underdirektør Alfild Nakken.

3.2.4. Postadresse: Riksarkivet, Postboks 4013 Ullevål stadion, 0806 Oslo.

Telefon: 22 02 26 00. E-post: riksarkivet@arkivverket.no.

3.3 Identifikasjon og beskrivelse av dokumentet

3.3.1. Navn og identifikasjon:

Grensetraktaten mellom Norge og Sverige 2. oktober 1751:

Arkivreferanse: Riksarkivet, EA-4036, Utenriksarkivet, Traktatsamlingen, eske 1 Plassering: 4B 101 01/3

Major Peter Schnitlers grenseeksaminasjonsprotokoller 1742-1745:

Arkivreferanse: Riksarkivet, EA-4062, Danske Kanselli, Grensearkivet, Serie F, pk.10-11b, vol. XXI-XXVIb. Plassering: 4B 102 01/1

Grensekart nr. 21:

Arkivreferanse: Riksarkivet, EA-5930, Kart- og tegningssamlingen, GA 21. Plassering: 4B 113 15

3.3.2 Beskrivelse av dokumentene:

Grensetraktaten 1751 er bundet i en original protokoll med format 47x32 cm. Protokollen har omslag i blå fløyel, og den har blå og gule knytebånd av silke. En stor seglkapsel i messing, delvis forsølvet, er festet til protokollen med en forseggjort, tvunnet snor av sølv- og messingtråd. Inne i seglkapselen ligger det svenske riksvåpenet, utført i sort lakk. Til sammen utgjør traktaten og de to bilagene 41 sider. Hele dokumentet er skrevet på pergament med jerngallusblekk.

Major Peter Schnitlers grenseeksaminasjonsprotokoller 1742-1745 består av 7 protokoller eller volumer i folioformat. Vol. XXI dekker fol. 1–157, vol. XXII fol.1–211, vol. XXIII s. 1–291 og noen upaginerte, vol. XXIV s. 1–423 og noen upaginerte, vol. XXV s. 1–512, vol. XXVI s. 1–100 og vol. XXVIb s. 1–510. Vol. XXI og XXII er bundet i originale skinnbind, vol. XXIII-XXVI i papiromslag og vol. XXVIb i et nyere skinnbind. Alle protokollene er skrevet på klutepapir med jerngallusblekk.

Grensekart nr. 21 har format 130x331 cm. Det er utført på klutepapir med jerngallusblekk. Kartet er kolorert.

Både grensetraktaten, grenseeksaminasjonsprotokollene og grensekartet ligger i spesialemballasje i et av Riksarkivets spesialmagasiner, og alt er i god fysisk forfatning.

Grensetraktaten 1751 kom til Riksarkivet fra Departementet for de utenlandske saker i København i 1820-1822. Grenseeksaminasjonsprotokollene og grensekartet var en del av en større avlevering til Riksarkivet fra Justisministeriet i København i 1848.

Vi legger ved visuell dokumentasjon av alt det nominerte materialet. Riksarkivet har digitalisert grensekartene, men grensetraktaten og grenseeksaminasjonsprotokollene er foreløpig ikke digitalisert.

Grensetraktaten 1751 er trykt i *Norges traktater*, bind 1(1661–1944), s. 8–22. Grenseeksaminasjonsprotokollene er trykt som *Major Peter Schnitlers grenseeksaminasjonsprotokoller 1742 –1745*, bind I-III, Oslo 1962-1985.

Referanser:

Professor Kirsti Strøm Bull, Universitetet i Oslo

Professor Lars Ivar Hansen, Universitetet i Tromsø

Prorektor Marit Breie Henriksen, Samisk høgskole, Kautokeino

3.4 Begrunnelse for innskrivelse av dokumentet i Norges dokumentarv

3.4.1. **Autentisitet.** Alle de nominerte dokumentene er autentiske.

3.4.2. **Dokumentets betydning for Norge.** Dokumenter med bestemmelser og informasjon om riksgrensen er viktige norske statsdokumenter. De nominerte dokumentene gir i tillegg unik informasjon om den samiske urbefolkningen langt tilbake i tid, både når det gjelder kultur og rettigheter.

3.4.3. **Tid, sted, mennesker, tema, form og kulturell, åndelig og religiøs verdi.** De nominerte dokumentene er resultatet av en lang prosess knyttet til riksgrensen. Grensen mellom Norge og Sverige var blitt trukket i høymiddelalderen, men på 1600-tallet hadde Sverige tatt norske landområder. I 1661 trakk man opp grenselinjen mellom Østfold og Båhuslen inn til Kornsjø. I fredstraktaten av 1720 ble det bestemt at grensen også skulle fastsettes i ”Finnmarkene”, og i 1734 inngikk Danmark–Norge og Sverige en defensiv alliansetraktat. Den bestemte at kommissærer fra begge sider skulle undersøke og avgjøre stridigheter der det var usikkerhet og tvister i grenseområdene.

Arbeidet, som begynte i 1738, involverte mange personer som deltok i rettsmøter, befaringer og grenseoppgang. Arbeidet munnet ut i grensetraktaten mellom kongene av Norge og Sverige i 1751. Ett av bilagene til traktaten, Lappekodisillen, skulle gjennom bestemmelser om statsborgerskap, skattlegging og reindriftssamenes rett til å føre reinsdyr over grensen, hindre at samene ble negativt berørt av grensetrekkingen. I årene fram til 1766 var også grensearbeidet betydelig: Nå ble det utarbeidet endelige kart, og hele grensen ble ryddet og markert med i alt 348 riksrøyser.

De tre nominerte dokumentene tilhører et arkiv som dokumenterer Europas lengste grense mellom to land. Denne grensen er også den eldste avtalefestede grense som ikke senere er endret. Kartene brukes fortsatt aktivt i forbindelse med grenserydning.

3.4.4. Unikhet, integritet, trussel og bevaring. De nominerte dokumentene er enestående i sitt slag. De er ikke manipulert eller endret over tid. Det foreligger ingen særskilte trusler.

3.5 Juridiske forhold

Riksarkivet både eier og forvalter dokumentene. Hvis de kommer med i dokumentarven, kan det føre til større etterspørsel, men det er ikke problematisk, fordi det vil være mulig å digitalisere dokumentene og gjøre dem tilgjengelige på nettet. Det hefter ikke opphavsrett til materialet. Riksarkivet har juridisk ansvar for å ta vare på materialet som del av sitt depotansvar.

3.6 Bevaringsplan

Hele arkivet etter den svensk-norske grensekommisjon oppbevares i et magasin for spesialmateriale der bare en håndfull ansatte har adgang. Utover de vanlige sikringstiltakene, er ikke materialet gjenstand for en særskilt bevaringsplan, dette i likhet med andre dokumenter i Riksarkivets varetakt. Men dokumentene blir bare i unntakstilfeller tatt fram fra spesialmagasinet. Her er luftfuktighet og temperatur under overvåking. Risikoen for at katastrofer skal ramme dette magasinet er vurdert å være svært lav. Det er derfor ikke laget noen katastrofeplan for magasinet.

3.7 Konsultasjon og samtykke

Dokumentenes eier (Riksarkivet) er orientert om nominasjonen og har godkjent denne.

3.8 Risikovurdering

De nominerte dokumentene er lite truet. De miljømessige forholdene i Riksarkivets spesialmagasiner er svært gode, og dokumentene vil ikke kreve store utgifter til bevaring.

3.9 Bevaringsvurdering

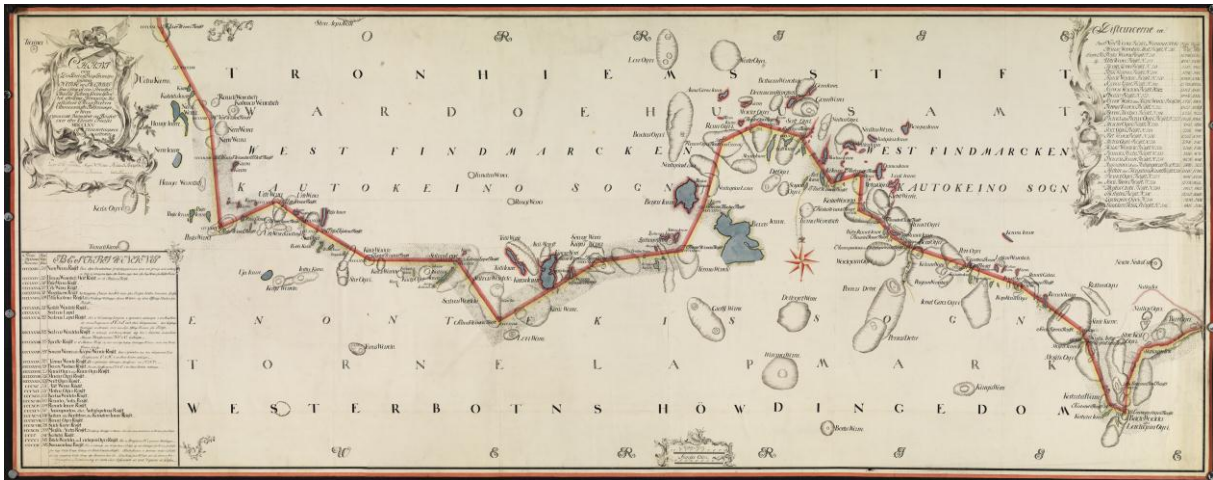
Se under punktet om risikovurdering. I siste instans er Riksarkivaren ansvarlig for bevaringen. Daglig ansvar er delt mellom Seksjon for eldre arkiver og specialsamlinger og en seksjon som håndterer konservering og digitalisering (DK-seksjonen).

3.10 Resultatet av nominasjonen

Riksarkivet ønsker økt oppmerksomhet knyttet til betydningen av de tre dokumentene, og til grensearkivet som helhet.

VEDLEGG

NRA GA 21

Grensearkivet, pk. 10, Schnitlers grenseeksaminasjonsprotokoller, vol. XXI-XXIII

